

MVT IN BEDRIJF

Het talenonderwijs op de roc's

Wim Daemen en Frank Claessen

In dit artikel komt de praktijk in het mbo aan bod. Hoe is het om als docent en leerling de werkvloer van de roc's te bevolken? Hoe voelt het om mvt als werktaal te onderwijzen en te leren? Of: wat is er nog leuk aan lesgeven in Duits, Engels, Frans of Spaans in een sector, waarover al diverse malen de alarmklok geluid heeft? Leeft mvt nog wel in de roc's?

Het gaat over Openleercentra, studiewijzers, aftekenen, docentonafhankelijk leren, over de overstap van mavo/vbo/vmbo naar mbo. Maar ook over zaken die zowel in het mbo als in het avo spelen: de doeltaal/voertaal discussie en hoe om te gaan met de administratieve rompslomp die zelfstandig werken met zich mee brengt.

Dit artikel voert ons door een onderwijssector die LT tot nu toe, in ieder geval in het blad, bijna vergeten was. Of was het: nog niet ontdekt had? De auteurs houden op het laatste.

De leerlingen

Welke leerlingen bevolken nu de roc's? Zijn er algemene beschrijvingen te geven van een zo divers veld? Eigenlijk niet, natuurlijk, maar laten we een poging wagen. Allereerst is er vaak een verwantschap qua vooropleiding. Het gros komt van mavo en vbo, in de toekomst dus van het vmbo, een deel stroomt in vanuit havo en

komt dan hoger in de opleiding terecht. Dit bepaalt natuurlijk de sfeer. Verwacht geen al te hoog abstractieniveau en geweldige algemene ontwikkeling. Maar wees van de andere kant ook niet bescheiden in de verwachtingen qua zelfreddend vermogen en de vaardigheid om met de handen en de mond lacunes tussen de oren aardig op te vangen. Dit illustreert meteen een probleem voor de docent. Je moet zelf ook wel aardig verbaal vaardig zijn om in een split-second te kunnen reageren.

Je maakt ze weinig wijs, die mbo-leerlingen. Wel soms nog in de zin van de theorie. Met volle overtuiging gebrachte redeneringen kunnen ze vaak op het moment niet weerleggen, maar zodra je je dan zelf in die redenering verstrikt of ze merken, dat de praktijk heel anders is, hang je ook goed. Sterk op de praktijk gericht zijn ze. Meteen parallellen trekken naar de stagesituatie of de situatie op de werkvloer van het bedrijf waar ze een baantje hebben. Vakken vullen, bij belburo's werken, schoonmaken, een bar runnen, van de laadklep verkopen: alles komt voor en gaat ook vaak voor.

Geen typisch mbo-verschijnsel natuurlijk, maar wel lastig: eerst komen de baantjes en de vrienden/vriendinnen en dan (op 12 met stip naar beneden) komt school. Je kunt dat opvangen door op school voldoende studiefaciliteiten te bieden. Samen met een goede aanwezigheidsregistratie kom je dan een aardig eind. Want binnenkort is het zo dat, wanneer leerlingen aantoonbaar te weinig uren op school maken, de school sancties kan opleggen.

Verder is er op dit moment een trend die sterk inspeelt op de neiging om meer voor de praktijk dan voor de theorie te kiezen. Steeds meer leerlingen (die term is de laatste tijd om de een of andere reden weer

meer in zwang dan 'studenten') stappen over van de Beroepsopleidende Leerweg (20 procent stage) naar de Beroepsbegeleidende Leerweg (80 procent stage). Deze zuigkracht komt door de overspannen arbeidsmarkt, waar iedere beschikbare werknemer er een is. En zeker wanneer de kneedbaarheid en flexibiliteit dan nog zo hoog zijn als bij de jonge mbo-student is dat voor menig bedrijf mooi meegenomen. Ook de actuele ontwikkeling van de roep om een praktijkstroom voor vmbo-leerlingen vanaf 14 jaar haakt hier op in.

De keuze voor mbo is vanuit het mavo/vbo-perspectief zeer logisch. Ze zijn bijna voorbestemd voor dit type onderwijs. Dit wordt nog versterkt door de verschillende leerwegen in het nieuwe vmbo. Men sorteert als het ware vanuit het vmbo vóór richting mbo. Bij instromers uit het vmbo moet wel de kanttekening worden geplaatst dat het talige niveau voor bepaalde mvt's beduidend lager zal liggen dan dat van een mavo-leerling. Ook betekent een zes op D-niveau voor Frans straks niet meer hetzelfde als een zes op D-niveau voor Engels. De inhoud van de examens is namelijk aantoonbaar verschillend. Wil men voor alle mvt's een gelijk niveau bereiken, dan eist dit voor de ene taal meer inzet dan voor de andere.

Inhoud mvt

Wat voor mvt's krijgen die instromende leerlingen nu voorgeschoteld? En hoe staat het met de aansluiting tussen voortgezet onderwijs en beroepsonderwijs? Mvt's die het mbo aanbiedt, zijn overwegend Duits, Engels, Frans en Spaans. Turks en Arabisch zitten er aan te komen. Hierbij dient opgemerkt worden, dat Spaans op nulniveau begint. Dit levert de nodige problemen op, zeker wanneer officieel hetzelfde eindniveau als bij de andere mvt's behaald dient te worden. Docenten werken zich of te blubber aan de productie van materiaal (dat de uitgevers door de te kleine doelgroepen niet of nauwelijks aanbieden) of nemen een methode die minstens twee generaties eindtermen verouderd is.

Tussen mvt zoals die gemiddeld op mavo/vbo/vmbo wordt aangeboden en mvt zoals de roc's die aanbieden, zit een wereld van verschil en wel in een aantal opzichten. Allereerst worden mvt's natuurlijk in een beroepscontext geplaatst. Het gaat over dingen die ze later in het echt in een beroepsomgeving ook gaan meemaken. Het afhandelen van een klacht bijvoorbeeld of het reserveren van een hotelkamer voor je baas die naar een beurs in het buitenland gaat. Of telefonisch contact over een transport dat gehavend aangekomen is en waarvoor de opdrachtgever aangesproken moet worden. Echte dingen dus. Dan is het belangrijk, dat je je correct opstelt, je accuraat voorbereid hebt en je steeds bewust bent van het feit, dat je het visitekaartje bent voor jouw bedrijf.

Als docent moet je dan gewapend zijn met de nodige kennis van de beroepswereld waar de leerling later in terecht komt. Dat maakt je vak boeiend, want zo kijk je vanzelf over de grenzen van je eigen taal heen. Je leert als het ware zelf constant, terwijl je de taal overdraagt.

ICT

Daarnaast maken roc's gemiddeld veel meer gebruik van ict dan andere scholen. Dat kan variëren van de inzet van bouwsteencorrespondentieprogramma's, via het gebruik van praktijkopdrachten met gebruik van internet tot het structureel inzetten van digitale talenpractica. De leerling moet erg wennen aan gebruik van techniek en de eigen nieuwe rol in het leerproces die mede daardoor ontstaat. Voor de docent betekent dit enerzijds werken in een veel opener omgeving en anderzijds naast het vervullen van een andere didactische rol, ook in staat zijn de techniek te bedienen zonder er in verstrikt te raken. Verder moet de docent ook, in aanbod en toetsing van de stof, kunnen samenwerken met collega's van andere leergebieden (mbo-term voor vakkencluster).

Deze combinatie van taken en vaardigheden die van een moderne mvt-docent in het mbo wordt verwacht,

heeft een aantal docenten in de vroegere overschotvakken ertoe gebracht een veilig heenkomen in andere activiteiten te zoeken. Tal van burelen worden momenteel bevolkt door ex-mvt-docenten. De derde generatie eindtermen bracht veel directies er toe niet meer dan een absoluut minimum aan mvt aan te bieden. Dit betekende een drastische terugloop van de werkgelegenheid.

Toetsen

Naast het lesgeven is het toetsen ook een steeds belangrijker onderdeel van de taak van een docent. Bij iedere opleiding hoort een set landelijk vastgestelde eindtermen. Bij de toetsing dienen deze eindtermen op een afgesproken manier aan bod te komen. Met name voor mvt's betekent dit vaak eindeloos gepieker over toetsmatrijzen, de planning van het schooljaar en de rol van de toetsing daarin en vooral de beheersbaarheid van het geheel. Gelukkig komt er inmiddels enige hulp opdagen in de vorm van mappen met voorbeeldexamens van uitgeverijen en van toetsbanken die via internet toetsen gaan distribueren. Het blijft echter nog behelpen, want landelijk is er geen tot zeer weinig expertise op het gebied van het construeren en legitimeren van mvt-toetsen voor het mbo.

Aantal mvt's

De leerling heeft, afhankelijk van de opleiding, minstens met één mvt te maken en maximaal (een uitstervend fenomeen) met drie. De status van die mvt's wisselt van verplicht, via verplichte keuze tot vrij. Vooral in de hoek van groothandelsopleidingen, de logistieke, secretariële en toeristische opleidingen zijn twee mvt's de norm. Als docent is dat gewoon prettig lesgeven. Jouw vak heeft een normale status en je hoeft niet te knokken, dat leerlingen jouw vak zullen blijven kiezen. Op zich is met dat knokken niets mis, want dat houdt je scherp en alert. Maar voor je het weet, steek je meer energie in het behoud van het vak, dan in het aan het werk houden van de leerling.

Docentonafhankelijk

Een nieuwe trend is het steeds docentonafhankelijker maken van mvt. Daardoor kan de contacttijd verlaagd worden en komt er ruimte voor het aanbieden van een tweede mvt in een uitgekledede vorm, die dan kan dienen om niet helemaal met de mond vol tanden te staan bij uitwisselingen en virtueel contact met buitenlandse leerlingen waarmee in projecten contact bestaat.

Planning

Verder wordt er van uitgegaan, dat de moderne mbo-leerling goed kan plannen. De docent verdeelt de stof over een periode, maar daarbinnen kan de leerling nog voldoende keuzes maken. Op dit moment dienen die keuzes nog in het rooster te passen. Op termijn wordt dit flexibeler, waardoor men, ook buiten klassenverband, kan intekenen op lessen die men nog nodig heeft om de stof van een bepaalde module te snappen. Plannen is ook nodig om met voldoende kennis gewapend te verschijnen bij de hertoetsen die regelmatig nodig zijn om het gemiddelde in een deelkwalificatie wat op te krikken. Zakjapanners doen dan goed werk en men tikt zich in het zweet om uit te rekenen hoeveel een hertoets moet opleveren.

Eindtermen

Hierbij is er verschil tussen opleidingen, waarbij de modules van een mvt een deelkwalificatie vormen en opleidingen waarbij binnen één deelkwalificatie de cijfers voor een of meerdere mvt's samengevoegd worden met de cijfers van andere vakken. Het nadeel bij de eerste soort is, dat je dan een slecht cijfer voor mvt alleen maar kunt compenseren met een hoger cijfer voor diezelfde mvt. Reden voor de landelijke commissie voor de vaststelling van de eindtermen detailhandel om onlangs terug te keren naar het andere systeem. Er ging vervolgens een juichkreet op onder de docenten in die richting. Wat voor buitenstaanders een luxe positie leek

(wanneer ze deelkwalificatie mvt niet halen, zakken ze voor de opleiding, want alle deelkwalificaties moeten gemiddeld een 5.5 of meer vertonen), was/is voor de docenten af en toe een nachtmerrie. Is iemand een slechte verkoper als hij niet helemaal voldoet aan de eindtermen voor bijvoorbeeld Engels?

Docenten worden wel eens helemaal gestoord van die wisselende eindtermen, want net wanneer je alles op orde hebt, qua planning, toetsen e.d., komt er weer een nieuwe serie eindtermen en kun je van voren af aan beginnen. Er zijn mensen die dit uitleggen als de dynamiek van het lesgeven in het mbo, maar er zijn ook mensen die daar toch af en toe sterk aan twifelen. Enfin: als uiteindelijk de leerling er maar beter van wordt en met een betere kwalificatie op de arbeidsmarkt terecht komt.

Materiaal

Gelukkig zijn Engels en Duits nog steeds belangrijk in het mbo. Dus is er voor deze talen een ruim aanbod van leermiddelen. Hierin verschuift het accent natuurlijk steeds meer richting ict, in de vorm van bijvoorbeeld computerprogramma's en internetpagina's bij methodes. Daarnaast is de audiocassette bijna helemaal verdronken door de CD. Het probleem met de wisseling van de eindtermen treft natuurlijk ook de uitgevers, die steeds opnieuw hun materiaal aan de vernieuwde realiteit moeten aanpassen. Hierbij is het voor scholen vaak belangrijk, dat ze een compleet pakket bij uitgevers kunnen afnemen. Dus of voor de hele opleiding boeken van dezelfde uitgever, of voor alle mvt's een methode van dezelfde leermiddelenboer. Dit is soms de redding van talen die landelijk niet overal aangeboden worden en dus commercieel minder interessant zijn. Zonder dit mechanisme zou er nu al bijvoorbeeld geen methode Duits meer zijn voor de opleiding detailhandel. Mvt-docenten in het mbo zijn eraan gewend eigenwijs met een methode om te gaan. Er delen uit weg te laten en die bijvoorbeeld te vervangen door zelfgemaakt materiaal dat meer bij de doelgroep aansluit. Er zijn zelfs docenten die helemaal met zelfgemaakt materiaal werken.

Studiewijzers

Een studiewijzer biedt de mogelijkheid al dat materiaal gericht en gepland in te zetten. Feitelijk zeg je daarin als docent wat wanneer hoe af dient te zijn. Er zijn roc's die het aftekenen van alle activiteiten op de studiewijzer als voorwaarde stellen voor deelname aan de eindtoets. Dit dient dan vastgelegd te zijn in het Opleidings- en Examenreglement (te vergelijken met het PTA). Deze regelingen worden dan weer regelmatig afgekeurd door

de inspectie, omdat ze niet voldoende weergeven wat er wettelijk vereist is. Een regelmatig terugkerende nachtmerrie voor de daarmee belaste collega's.

Al dat geplan en afgetekend brengt de nodige administratieve rompslomp voor de mvt-docent met zich mee. Je zult maar iemand de toegang tot de toets ontzeggen en dan een fout in je systeem hebben! Voordeel is wel, dat de aanwezigheid redelijk hoog is en dat men gemiddeld aardig in de weer is in de strijd om de parafen op de studiewijzers.

Slotopmerkingen

Tot slot nog een paar items die niet onvermeld mogen blijven. Ten eerste de internationalisering. Er zijn legio Europese programma's die beogen het mbo-onderwijs op te stoten in de vaart der volkeren. Het gaat dan over het bouwen van case-materiaal ter gebruik door mvt's of om de opzet van een gestructureerde elektronische leeromgeving. De fondsen zijn ruim en het is een geweldige stimulans om zo over de grenzen heen bezig te zijn. Soms lijkt de werkvloer wel een reisbureau, zo vaak zijn er collega's of leerlingen in het buitenland op pad.

Verder is de werkgelegenheid, ondanks de afkalving, nog steeds substantieel. Het mbo is dus interessant voor stagiaires en lio's van de lerarenopleidingen. Ze komen meestal met allerlei beelden binnen die meer bij het avo dan bij het mbo passen, maar zijn heel vaak bijzonder enthousiast over de situatie die ze aantreffen: leerlingen die best wel willen, er is steeds vaker een goede infrastructuur voor mvt en een prettig werkklimaat. Mbo-docenten zijn in de regel praktisch ingesteld, door o.a. de vele eindtermenwisseling behoorlijk flexibel, hangen minder aan methodes en zijn redelijk vernieuwingsgezind.

Ook de discussie doeltaal/voertaal dringt door in het mbo. Men is zich bewust, dat het heel zinvol en functioneel is om zo veel mogelijk die doeltaal ook bij instructie en feedback op prestaties te gebruiken. Bij grammaticale uitleg en tekstbegrip daarentegen is het veel effectiever om het Nederlands te gebruiken. Zo werp je niet onnodig een extra buffer tussen stof en begrip op. Bovendien zou je je dan in de doeltaal bedienen van termen die naderhand niet tot het alledaagse taalpakket van de leerlingen zullen gaan behoren. Conclusie: niemand kan zich aan de discussie onttrekken, maar het is verre van natuurlijk om de doeltaal in alle didactische situaties tot voertaal te verheffen.

Om tenslotte een antwoord op de openingsvraag te formuleren: er zit nog leven zat in mvt's op roc's!